

BANKOVÝ SEKTOR SLOVENSKEJ REPUBLIKY

VÝVOJ, REŠTRUKTURALIZÁCIA A PRIVATIZÁCIA

III. časť

Ing. Dana Tkáčová, Národohospodárska fakulta Ekonomickej univerzity v Bratislave

Pokračovanie z čísla 9/2001

Alokácia zdrojov do vysokovýnosových aktív

Kvalitu komerčnej banky môžeme okrem iného merať aj podielom výnosových aktív na celkovej sume aktív. Za výnosové aktíva považujeme tie aktívne operácie, ktoré prinášajú úrokový výnos, ktorý sa stáva rozhodujúcim zdrojom príjmov komerčnej banky. Vo vyspelých bankových systémach sa za štandard považuje vyšší, ako 90 % podiel výnosových aktív na celkových aktívach banky. V štruktúre bankových aktív majú dominantné postavenie úvery, medzibankové aktíva a operácie s cennými papiermi. Ich výnosovosť v rozhodujúcej miere ovplyvňuje rentabilitu jednotlivých bánk, a tým aj celého bankového sektora. Banka pri alokácii zdrojov do aktív musí brať do úvahy dva faktory. Rizikovosť aktíva, ktorá je vyjadrená mierou jeho návratnosti a cenu aktíva, vyjadrenú úrokom. Nakoľko alokácia aktív do úverov, ako je zrejme aj z vyššie uvedeného, je v našich podmienkach mimoriadne riziková, komerčné banky začali v priebehu roka 1998 uprednostňovať predovšetkým medzibankové operácie a operácie s cennými papiermi. To bol jeden dôvod. Druhým dôvodom bola orientácia slovenského bankového sektora na dosiahnutie kapitálovej primeranosti, ktorá nedosahovala štandardnú výšku, a preto sa museli banky začať orientovať na zmenu štruktúry aktív v prospech menej rizikových – cenných papierov.

Transformujúce sa banky nakupovali do svojho portfólia predovšetkým štátne cenné papiere. Zatiaľ čo bol podiel cenných papierov na celkových výnosových aktívach v roku 1993 6,36 %, v roku 1994 vzrástol na 8,84 % a v roku 1995 predstavoval 13,53 %. Nárast investícií do cenných papierov bol v priebehu asi 5 – 6 rokov za celý bankový sektor viac ako dvojnásobný. Banky predovšetkým v roku 1997 a v roku 1998 nakupovali vysoko úročené a nízko rizikové štátne cenné papiere.

Opatrnosť pri alokovaní zdrojov do úverov vyplýva z vysokej rizikovosti týchto obchodov. V podmienkach vysokej platobnej neschopnosti podnikovej sféry sú úvery jedným z najrizikovejších obchodov bánk a úverové portfólio je charakterizované neštandardne vysokou mierou nesplácania, čo vedie až k jeho stratovosti.

Cena bankových aktív závisí od trhových podmienok ekonomického prostredia, t. j. od dopytu a ponuky. Zároveň však priemerná úroková výnosovosť závisí od vzťahu

ceny aktíva a jeho rizikovosti. Čím je aktívum rizikovejšie, tým je jeho cena vyššia a naopak. Ak banka mení štruktúru aktív v prospech menej rizikových, potom dochádza k poklesu ich výnosovosti.

Straty komerčných bánk z nesplácaných úverov a úrokov z nich, negatívne ovplyvňujú vývoj a rentabilitu celého bankového sektora. Ani vysoká úroková sadzba nepokryje straty kvantifikované tvorbou opravných položiek na základe klasifikácie úverov.

Avšak aktívne operácie s cennými papiermi sú ziskové aj pri poklese výnosovosti. Táto filozofia alokácie zdrojov do cenných papierov mala za následok spomalenie finančných tokov do podnikateľského prostredia, čo sa prejavilo stratou schopnosti splácať poskytnuté úvery, predovšetkým transformujúcim sa bankám, čo ovplyvnilo nielen likviditu týchto bánk, ale aj hospodárske výsledky iných bánk. Východiskovým predpokladom kvalitatívneho vývoja bankového sektora na Slovensku je preto ozdravenie najväčších slovenských bánk, ktorých rozhodujúcim vlastníkom je štát. Bez ich ozdravenia je ohrozený vývoj celého bankového sektora s veľmi vážnymi negatívnymi dopadmi na celé hospodárstvo Slovenskej republiky.

Predprivatizačná reštrukturalizácia bankového sektora

Nutnosť riešiť uvedené problémy sa prejavila v prijatí tzv. balíčka opatrení, ktorý vyplýval z uznesenia vlády SR č. 90/1999. NBS s Ministerstvom financií SR pripravili Návrh programu reštrukturalizácie bánk a reštrukturalizácie podnikového sektora. Na tento materiál nadväzovalo uznesenie vlády SR č. 908, ktoré bolo schválené v októbri roku 1999 a obsahovalo návrh prvej etapy predprivatizačnej reštrukturalizácie vybraných bánk.

Hlavnou úlohou prvej etapy predprivatizačnej reštrukturalizácie bolo riešenie problémov reštrukturalizácie vo Všeobecnej úverovej banke, a. s., a v Slovenskej sporiteľni, a. s. Išlo predovšetkým o vyriešenie dvoch základných otázok:

1. Zabezpečiť, aby v uvedených bankách bola dosiahnutá 8 % úroveň kapitálovej primeranosti, čo je štandard, podľa kritérií, ktoré boli stanovené Bazilejským výborom pre bankový dohľad.

Tab. 1

v mil. Sk

Banka	Presun úverov		
	Do KOBL, š. p. ú.	Do Slovenskej konsolidačnej	Spolu
Všeobecná úverová banka, a. s.	7 602,8	58 641,3	66 244,1
v I. etape (december 1999)	7 602,8	37 342,2	44 945,0
v II. etape (jún 2000)	0	21 299,1	21 299,1
Slovenská sporiteľňa, a. s.	2 398,1	29 998,1	32 396,2
v I. etape (december 1999)	2 398,1	20 398,8	22 796,6
v II. etape (jún 2000)	0	9 599,3	9 599,3
Investičná a rozvojová banka, a. s.	9 507,5	4 969,2	14 476,7
v I. etape (december 1999)	1 394,4	4 969,2	6 363,6
Odsun úverov na DBV (sep. 1999)	8 113,1	0	8 113,1
v II. etape (jún 2000)	0	0	0
Odsun úverov v I. etape	19 508,4	62 710,2	82 218,6
Bez DBV	11 395,3	62 710,2	74 105,5
Odsun úverov spolu v II. etape	0	30 898,4	30 898,4
Spolu úvery a záruky bez DBV	11 395,3	93 608,6	105 003,9
Spolu úvery a záruky vrátane DBV	19 508,4	93 608,6	113 117,0

Prameň: úsek bankového dohľadu NBS, DBV – družstevná bytová výstavba

2. Dosiahnuť 25 % – 35 % podiel klasifikovaných pohľadávok na celkových pohľadávkach uvedených bánk.

Tento cieľ sa dosiahol dvomi operáciami:

- posilnila sa kapitálová vybavenosť bánk – zvýšením základného imania,
- z portfólií bánk bola odsunutá časť rizikových pohľadávok.

Prvá etapa predprivatizačnej reštrukturalizácie sa uskutočnila v decembri 1999, kedy došlo ku kapitálovému posilneniu uvedených bánk v celkovej výške 18,9 mld. Sk, pričom navýšenie sa týkalo VÚB, a. s., vo výške 8,9 mld. Sk, SLSP, a. s., vo výške 4,3 mld. Sk a IRB, a. s., vo výške 5,7 mld. Sk. V prvej etape bol uskutočnený odsun rizikových úverov z uvedených bánk do Konsolidačnej banky, š. p. ú. (KOBL) a do Slovenskej konsolidačnej, a. s. Celková výška odsunutých úverov predstavovala 82,2 mld. Sk, ak sem pripočítame aj úvery na družstevnú bytovú výstavbu z IRB, a. s., ktoré boli presunuté do Konsolidačnej banky, š. p. ú., ešte v septembri 1999 v objeme 8,1 mld. Sk.

Druhá etapa sa uskutočnila v júni roku 2000, kedy bolo odsunutých z uvedených bánk ďalších 34,2 mld. Sk do Slovenskej konsolidačnej, a. s. (podrobnejšie tab. 1)

Relizáciou druhej etapy odsunu zlých úverov z uvedených bánk sa prakticky skončila ich predprivatizačná reštrukturalizácia. Avšak proces reštrukturalizácie bankového sektora bude možné považovať za skončený v tom prípade, ak dôjde k ozdraveniu podnikateľskej sféry, to znamená u klientov bánk. Tým, že sa reštrukturalizovali banky, vytvorilo sa priaznivé východiskové prostredie aj na reštrukturalizáciu podnikateľského prostredia, pretože zdravé, kapitálovo silné banky môžu výrazne pomôcť riešiť zložité problémy podnikateľov. A naopak, silné podnikateľské subjekty sa stanú užívateľmi úverových zdrojov komerčných bánk. Ide teda o vzájomnú interakciu bankového a podnikateľského prostredia, pričom len kapitálovo

silné a zdravé podnikateľské subjekty môžu byť nositeľmi pozitívnych synergických efektov s dopadom na celé národné hospodárstvo.

Prevládajúce štátne vlastníctvo v najväčších bankách

Z prísne teoretického hľadiska sa môžeme na vlastníctvo pozeráť ako na inštitúciu (Inštitúciou rozumieme sústavu pravidiel a noriem správania sa v záujme maximalizácie efektu vláducej elity. Inštitúcia je vytvorená na obmedzovanie správania sa jednotlivcov.), ktorá je určitou symbiózou ani výlučne právneho, ani výlučne ekonomického charakteru. Vlastníctvo sa nachádza niekde na prieniku týchto dvoch rovín, pričom naň vplyvajú aj ďalšie činitele života spoločnosti – tradície, história, vzdelanosť a iné.¹

Z vlastníctva majetku pre subjekty vlastníckeho práva vyplýva zväzok práv a povinností. Spravidla sa na povinnosti a zodpovednosť zabúda. Dôležité je presne vymedziť hranice vlastníckych práv. Pri nedodržaní tejto základnej podmienky dochádza k presunu povinností, zodpovednosti a najčastejšie nákladov zo skutočného, „právne potvrdeného“ vlastníka na ostatné ekonomické subjekty, alebo na celú spoločnosť.

V ekonomickej teórii sa súkromné vlastníctvo považuje za efektívnejšie v porovnaní s verejným. Vychádza sa pritom z odlišnej stimulačnej sily jednotlivých druhov práv. Súkromné vlastníctvo je zrejme vo svojej podstate nie zárukou najvyššej efektívnosti (viď mnohé sprivatizované podniky na Slovensku). Efektívnosť súkromného vlastníctva stimuluje „skoro dokonalá“ konkurencia, dokonalá štátna legislatíva, ktorá zabráňuje prekračovať súkromnovlastnícke práva na úkor spoločnosti a jasne definované vlastnícke práva, ktoré stimulujú vlastníka k iniciatíve, inováciám a efektívnosti.

Moderná teória vlastníctva (založená na teórii záujmových skupín a teórii hier) chápe vlastnícke práva ako výsledok mocenského boja medzi skupinami, ktoré sa podieľajú na vláde. Vlastníci v mocenskej pozícii, alebo v pozícii vplyvu sú schopní presadiť svoje záujmy, t. j. vlastníctvo chránené vládou z titulu, že je to vlastníctvo. Závislosť je však opačná. Aby vlastníctvo bolo vlastníctvom (teda tým, čím je), musí byť ochraňované štátom, resp. vládou.

Nakoľko pri privatizácii bankového sektora, ako jednej z foriem tvorby súkromného vlastníctva, dochádza k redistribúcii vlastníckych práv, je nesmierne dôležitá korektnosť týchto krokov.

¹ Pozri napr.: Hayek, F. A.: Právo, zákonodarství. Svoboda 1994, resp. Mlčoch, L.: Reštrukturalizace vlastníckých práv očima institucionálního ekonomika. Politická ekonomie, 43, 1995, č. 3.

Banky sa do procesu reštrukturalizácie vlastníctva začiatkom 90-tych rokov zapojili dvojakým spôsobom:²

- v rovine vlastníckej reštrukturalizácie,
- v rovine výrobnou-relevantnej reštrukturalizácie.

Banky sa na tomto procese zúčastnili ako:

a) Nositeľia financovania procesu privatizácie, pričom financovali nákup výrobných, obchodných a iných kapacít a zariadení privatizovaných súkromnými podnikateľmi.

b) Aktívne a netypicky sa zúčastnili procesu privatizácie prostredníctvom zakladania a správy investičných privatizačných fondov. Banky sa stali dôležitými subjektmi procesu privatizácie, nakoľko bez veľkých kapitálových nákladov mohli kontrolovať a ovplyvňovať obrovský majetok sprivatizovaných podnikov.

V prvej vlne kupónovej privatizácie svoj podiel na rozdeľovanom štátnom majetku získalo „nákupom“ investičných kupónov skoro 6 miliónov československých občanov. 72 % z nich zverilo svoje kupóny do rúk investičných fondov. Väčšina investičných fondov bola založená bankami, pričom zakladateľmi najsilnejších investičných fondov sa stali VÚB, IRB a Slovenská štátna sporiteľňa. Tým došlo k ďalšej, vzájomne podmieňajúcej väzbe medzi bankami a podnikmi, ktorá prekračuje rámec klasickej úverovo-finančnej väzby. Vzniká vzťah „nejakého druhotného vlastníctva“, resp. „zmiešaného vlastníctva“.

Podľa K. Koubu (pozri c. d.) je privatizácia proces redistribúcie vlastníckych oprávnení, ktoré sa stávajú zdrojom ekonomickej kontroly nad spoločnosťami. Pričom zmiešané vlastnícke štruktúry, resp. krížové vlastníctva poskytujú veľký priestor na morálny hazard v rôznych neprehľadných aktivitách. Nezriedka dochádza k nezákonnému transferu majetku, ktorý je zverený do starostlivosti manažérov investičných fondov a bankárov.

Banky prostredníctvom svojho špecifického postavenia v národnom hospodárstve ovplyvňujú nielen peňažné toky, ale zároveň rozvoj, alebo útlm jednotlivých segmentov ekonomiky, a tým národné hospodárstvo ako celok. Z tohto hľadiska a z hľadiska rastu rentability a konkurencieschopnosti je nevyhnutné pristupovať k riešeniu vlastníckych pomerov v bankách, ktoré vlastní, resp. vlastnil štát.

Proces privatizácie bánk s vlastníckou účasťou štátu sa začal reálne uskutočňovať od začiatku roka 2001. Vykonáva sa za účasti finančného poradenstva firmy J. P. Morgan a právneho poradenstva agentúry White and Case. Procesom privatizácie už prešla Slovenská sporiteľňa, a. s., v ktorej 87,18 % podiel na základnom imaní získala Die Erste. Zmluva bola podpísaná 11. 1. 2001.

V januári 2001 bol odsúhlasený vstup IFC – Medzinárodnej a finančnej korporácie a EBOR – Európskej banky

pre obnovu a rozvoj do VÚB, a. s., pričom uvedené nadnárodné inštitúcie kúpili 25 % podiel na základnom imaní. O vykonanie Due diligence mali záujem dvaja investori – Banca Commerciale Italiana, Taliansko a Sociétés Générale, Francúzsko.

Novým majiteľom VÚB, a. s., Bratislava sa po schválení vládou stala talianska finančná skupina IntesaBci. Okrem 68,6 % balíka akcií vo vlastníctve štátu, do ponuky o kúpu zahrnula aj 25 % podiel od EBOR a IFC. Za takmer 95 % podiel na základnom imaní druhej najväčšej slovenskej banky ponúkli Taliani 550 mil. EUR, čo je približne 23,6 mld. Sk. Za predaj VÚB, a. s., dostane štát zhruba o 5 mld. Sk viac, ako získal za predaj SLSP, a. s., Bratislava.

Podľa vyjadrení predstaviteľov talianskej banky, aj zmenou majiteľov banky má zostať zachovaný názov banky, jej charakter a lokálny management. Čo sa týka stratégie, investor sa chce sústrediť na rozvoj firemného bankovníctva a retailových obchodov.

Ďalšou bankou, ktorá prejde procesom privatizácie je Investičná a rozvojová banka, a. s. Vlastnícka štruktúra bánk bude po privatizácii VÚB, a. s., nasledujúca:

Tab. 2 Podiely jednotlivých krajín na aktívach bankového sektora SR k 31. 12. 2000 (podľa sídla rozhodujúceho vlastníka)

Krajina	Podiel na aktívach bankového sektora SR
Rakúsko	40,0
Taliansko	26,0
Slovenská republika	13,0
Belgicko	8,5
Nemecko	4,4
Holandsko	3,6
Spojené štáty americké	3,0
Iné	1,5

Prameň: Trend, týždenník o hospodárstve a podnikaní, r. 11, číslo 25, s. 1.

Tab. 3 Porovnanie Slovenskej sporiteľne, a. s., a Všeobecnej úverovej banky, a. s., k 31. decembru 2000 v mld. Sk

	Slovenská sporiteľňa	VÚB
Bilančná suma	190,8	174,8
Predávajúci podiel v %	87,2	94,5
Privatizačný výnos/prepočet cez kurz 43 SKK/EUR/	18,4	23,6
Náklady na ozdravenie, z toho presun problémových úverov	36,7	75,2
Posilnenie základného imania	4,3	8,9
Vlastný kapitál po ozdravení ^{1/}	8,4	14,4
Privatizačný výnos/vlastný kapitál ^{2/}	2,5	1,8

^{1/} Vlastný kapitál je zvýšený o zisk po zdanení za rok 2000, z ktorého väčšinu banky použijú na pokrytie strát z predchádzajúcich rokov.

^{2/} Privatizačný výnos prepočítaný na 100 % akcií.

Prameň: Kováčová, J.: Lepšiu ponuku za VÚB dala Intesa Bci. Trend, 11. č. 25, sekcia 1.

² Mertlík, P.: Privatizace po česku: pět let putování od veřejného vlastnictví k veřejnému vlastnictví? Politická ekonomie 4, 1996, str. 499 – 514.

Kouba, K.: Privatizace jako proces redistribuce vlastníckých práv. Politická ekonomie, 4, 1997, str. 473 – 480.

Zahradník, P.: Banky v ČR a jejich vstup do Evropy. Finance a úvěr, 46, 1996, č. 12, str. 715 – 729.